

DOPIS Z BRAZÍLIE

Pro větší názornost

Zevluju ve videopůjčovně, kde pracuje můj kamarád, vystudovaný sociolog João. Probírám se nabídkou trháků a narazím na film Nespoutaný Django od Quentina Tarantina. Jižanské drama, jehož hlavním hrdinou je otrok Django, se mi moc líbilo, a tak se ptám, jestli ho João už viděl. „Neviděl,“ ušklíbne se mladík patřící k tzv. afrodescendentes čili potomkům Afričanů, rozuměj otroků, které sem zavlekli portugalská plantážníci a dobyvatelé Nového světa. „A ani se na to dívat nechci,“ pokračuje posmutněle. „Tyhle věci mě vždycky trochu moc rozhodí, chápeš, ne?“ poukáže na svou tmavou pleť a kudrnaté, pečlivě ostříhané vlasy. Traduje se, že Brazílie je jednou z nejtolerantnějších zemí, kde prakticky neexistuje rasismus. Někdy však jde o pouhý optický klam.

V téhle ohromné zemi, kterou stvořili evropští kolonizátoři, otrokáři, otroci, indiáni, Asijci, muslimové, židé nebo buddhisti, právě končí léto. Děti mají velké prázdniny a všem, kdo by se dali označit za „brazilskou kavárnu“ (přestože v Brazílii si na kavárny zrovna moc nepotrpí a káva se pije převážně ráno k snídani), letní idylu pokazila zpráva, že jednou z nejžádanějších atrakcí letošní domácí turistické sezony je návštěva zachovalých koloniálních domů a usedlostí na bývalých kávových plantážích.

Na tom by nebylo nic divného, kávové plantáže se zakládaly v čarokrásné krajině a domy bývalých otrokářů jsou dodnes skvosty koloniální architektury. Jenomže Brazilci někdy pojmají domácí turismus podobně jako my, když jedeme na nějaký hezký hrad a zhlédneme tam vystoupení skupin historického šermu. I oni mají rádi historickou autenticitu. V domech otrokářů, z nichž se dnes staly historické památky, si tak můžete pochutnat na tzv. koloniální snídani – kávě a bohatém občerstvení, které podávají, jak jinak, otrokyně a otroci. Tedy lidé tmavé pleti, potomci někdejších otroků, kteří dnes pracují už sice za mizernou, ale přece jen mzdu. A pracují, světe, div se, pro potomky bývalých otrokářů a plantážníků.

Tímhle způsobem můžete navštívit v bukolickém prostředí kopců porostlých tropickou vegetací ve Vale do Paraíba ve státě Rio de Janeiro několik bývalých plantáží. Stát Rio de Janeiro byl známý nejen svými skvělými podmínkami k pěstování kávy, ale také proslul jako jeden ze států, kde se s otroky zacházelo obzvlášť brutálním způsobem. Dnes si ale např. na bývalé plantáži a usedlosti Santa Eufrása, která bíle září ze zeleného, pečlivě udržovaného trávníku, můžete dát za 45–60 reálů (asi 400–550 Kč) kávu nebo čaj s koláčky, pokochat se okolím a vyslechnout si dobovou hudební produkci. Dům byl postaven v roce 1830 a po zrušení otroctví na konci 19. století se v něm vystřídala řada majitelů. Dnes je sice v soukromých rukou, ale patří pod dohled Institutu historických a uměleckých památek a byl v roce 2013 nákladně zrestaurován. Turisté se tady za oněch pár desítek reálů nechávají obsluhovat bíle oděnými potomky otroků, kteří zde sice pracují, ale pohoršená brazilská média (a také reportáž amerického The Intercept) uvádí, že je to, jako by v koncentračních táborech přístupných pro turisty židovští komparzisté hráli někdejší vězně pro větší názornost.

Dcera z rodu bývalých otrokářů Elisabeth Dolson v kostýmu plantážnice tzv. sinhá, doprovázená služkami černé pleti, zde turistům zajišťuje tzv. cestu do minulosti a na svém byznyse nevidí nic špatného. Dvacet tři let totiž žila v USA a pracovala v turistickém průmyslu. „Já a rasistka? Ale proč jako? Protože jsem převlečená za plantážnici a doprovázím mě služby převlečené za služky? Já tady nic rasistického neprovozuju,“ ohrazuje se energická dáma. Zároveň hrdě předvádí mučící nástroj, zvaný vira mundo. Těžká kovová pouta na nohy

a ruce jsou prý vzácná, protože mají i mechanismus klíče a pravnučka plantážníků je dostala darem. V jejím výkladu, dostupném na videu na internetu, není ani stopa po nějaké historické reflexi nebo úctě k obětem bývalých otrokářů, natož po vysvětlení, že šlo o jedno z pěti nejhorších mučidel v otrokářské éře vůbec. Převažuje hrdost na získaný muzejní exponát. Brazilská imigrační politika a zákony z dvacátých let minulého století ale také neviděly nic špatného na ochraně země před „černou rasou“. Zvaly tedy především evropské imigranty a nabízely jim půdu a uplatnění. Imigrační zákon z roku 1920, kterému šlo o „vybělení“ brazilského národa, přímo zakazoval imigraci „osob černé pleti“. A v roce 1945 článek zákona číslo 7967 o migrační politice vyzdvihoval „potřebu zachování a rozvoje nejvhodnějších charakteristik potomků evropské rasy v etnickém složení populace“.

Přesto se Brazilci o nějakých sedmdesát let později snaží tenhle „bílý“ entuziasmus mírnit. Existují hojně diskutované kvóty na školách, existují povolání, která nejsou barvou pleti nijak moc poznamenána, jako např. učitelství nebo umělecké obory, a existuje vědomí, že být rasistou není hezké. Přesto se člověk neubrání dojmu, že turistická stezka od koláčku podávaného autentickou brazilskou otrokyní k normální snídani bude ještě dost klikatá.

Markéta Pilátová (*Autorka je spisovatelka, působí v Brazílii.*)

Respekt 8/2017 <https://www.respekt.cz/tydenik/2017/8/dopis-z-brazilie>
